

2022, 9(1): 298-303

DOI: <https://doi.org/10.17572/mj2022.1.298303>

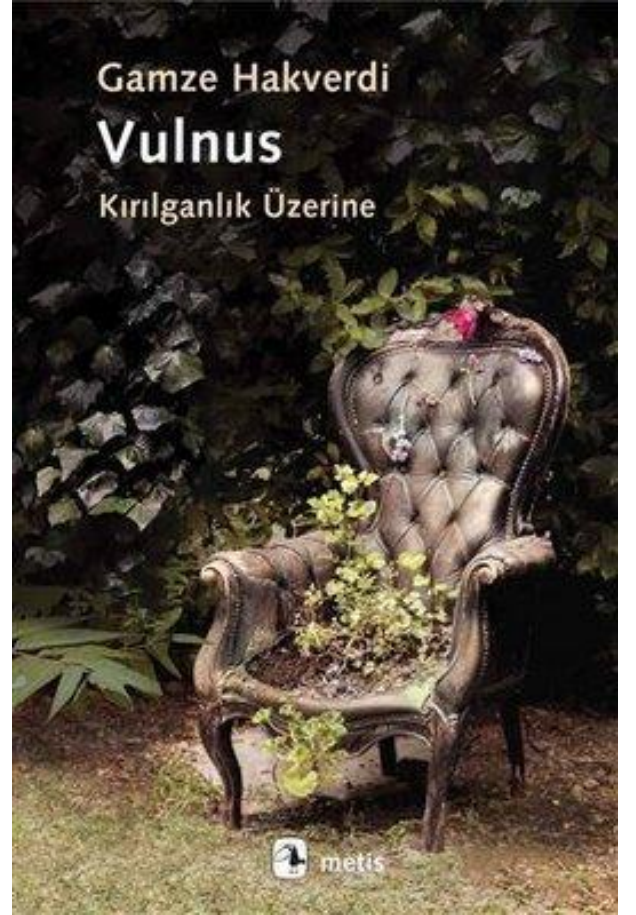
Kitap Eleştirileri

VULNUS: KIRILGANLIK ÜZERİNE

Gülay ACAR GÖKTEPE¹

**Hakverdi, G. (2021). *Vulnus: Kırılgnlık Üzerine*.
İstanbul: Metis Yayınları. 143 sayfa, ISBN-13:
978-605-316-232-2**

Kırılgnlık; ekonomiden sosyolojiye, psikolojiden sağlık bilimlerine, antropolojiden çevre bilimlerine kadar pek çok farklı disiplinin ele aldığı bir olgu. Diğer yandan üzerine felsefi tartışmaların da süregeldiği bir konu. Sosyal bilimler literatüründe genellikle, toplumsal eşitsizlikler sebebiyle dezavantajlı konumda bırakılmış kişi ve gruplar, kırılgn olarak kabul ediliyor. Buradan bakıldığında, yoksullar, sığınmacılar, göçmenler, kadınlar, yaşlılar, LGBTİ+ bireyler vb. dil, din, etnisite, cinsel yönelim gibi farklarla kırılgnlığın özneleridir. Burada kırılgnlık iki şekilde karşımıza çıkıyor. Bir taraftan güvencesiz ve riske açıklık (precarious) olarak, diğer yandan da incinebilirlik, yaralanabilirlik (vulnerable) olarak. Vulnus, anlaşılacağı üzere ikinci sözcüğün duygusunu izliyor.

Gamze Hakverdi 2016 yılında tamamladığı doktora tez çalışmasına dayanan *Vulnus: Kırılgnlık Üzerine* kitabında, toplumsal eşitsizlikler sebebiyle zarara uğrayan kişi ya da grupları, Alyson Cole' u izleyerek "mağdur" olarak tanımlamakta ve mağdurluğun eşitlik, adalet

¹ Gülay ACAR GÖKTEPE, Araş. Gör., Hacettepe Üniversitesi İletişim Bilimleri Anabilim Dalı, ORCID: 0000-0002-3193-6712, gulaycr@gmail.com

Yazı Geliş Tarihi: 10.03.2022 | Yazı Kabul Tarihi: 22.05.2022

© Yazar(lar) (veya ilgili kurum(lar)) 2022. Atıf lisansı (CC BY-NC 4.0) çerçevesinde yeniden kullanılabilir. Ticari kullanımlara izin verilmez. Ayrıntılı bilgi için açık erişim politikasına bakınız. Hacettepe Üniversitesi İletişim Fakültesi tarafından yayınlanmıştır.

arayışındaki politikalar içinde ele alınması gerektiğine dikkat çekmektedir (2021, s. 19). Diğer deyişle, eşitsizliklerin sebep olduğu mağduriyetin siyasi boyutları, kırılgnlık adlandırmasıyla perdelenmemelidir.

Hakverdi'nin çalışmasının merkezine aldığı "kırılgnlık", insanın ontolojik hakikatidir. İndirgemeci bir yaklaşımla denilebilir ki tüm insanlar kırılgnandır. Çalışmada bu insani durum; varsıl-yoksul, kadın-erkek, genç-yaşlı, Hristiyan-Müslüman, Türk-Kürt vb. fark etmeksizin, istisnasız tüm insanların ortaklaştığı bir psişik hâl olan kırılgnlık mercek altına alınıyor.

Kırılgnlık, "ben" ve "Öteki" karşılaştığında kaçınılmaz olan, kendilik bilincine eşlik eden bir var olma durumudur. Hakverdi, ontolojik bir hakikatten söz ederken, benimsediği psikanalitik yaklaşım dolayısıyla, kırılgnlığın toplumsal olanla ilişkisini ya da kırılgnlığın ardındaki kolektif psişeyi tartışmasının içine çağırıyor. Diyor ki: "Kırılgnlık en biricik, en öznel deneyim alanında bile toplumsalın izlerini taşır" (2021, s. 18).

Kırılgnlığın (*vulnerability*), kitaba da adını veren Latince kökü *vulnus* (yara) insan türünün kaçınılmaz bir niteliği. *Vulnus* "yaralanmaya, incinmeye, zarar görmeye açık olmak" (Lewis'ten akt. Hakverdi, 2021, s. 21) anlamına gelirken, yazar okurun dikkatini *vulnus*un barındırdığı "dışarıdan gelen bir etkiye açık olmak" (Hakverdi, 2021, s. 22) anlamına çekiyor. Kitapta "dışarıdan gelen", "Öteki" olarak karşılığını buluyor. Dışarıdan gelen gelmiştir ve artık "insanın içinde"dir. Ben'deki yara, Öteki ile bitimsiz, sonsuz kere ama her karşılaştığında açılır; özne kırılır ve kırılarak kurulur. Çünkü insan kırılgnlıkla malul bir varlıktır. "Ben" için "Öteki", somut bir birey olan "öteki" ya da başkası değildir. "Öteki", insanın içine işlemiş olan toplumun, iktidarın, tanrının, devletin, yasanın, kültürün temsilidir. Ve içimizdeki Öteki bize sürekli bir biçimde ideal olanı salık verir. İdeal olana çağırın Öteki'nin sesi bir iç sese, bakışı bir iç görüye dönüşür (Hakverdi, 2021, s. 28). İdealin çağırısına cevap veren "ben", o ideale ulaşmaya çalıştıkça, içinde devindiği özne kırılır. Çünkü ideal, hiçbir insanın ulaşabildiği ya da ulaşabileceği bir yer değildir.

Vulnus: Kırılgnlık Üzerine iki ayrı coğrafyada yürütülen saha çalışmasını buluşturan yanılla özgündür. Roma ve Ankara'da yaşayan iki farklı kültürden, kendisini orta sınıf olarak kabul eden bireylerin kırılgnlık anlatılarıyla elde edilmiş verilere dayanarak tartışma örgütleyen kitapta, kırılgnlık gibi oldukça soyut, kaygan, tanımlanması güç psişik hâl, maharetle ve verimli bir şekilde ampirisize edilmiştir. Buna bağlı olarak, kitaptaki metodolojik özgünlüğün bir diğer yönü kullanılan araştırma tekniklerinde ortaya çıkıyor. Öteki'nin bakışı ve sesiyle özneyi ideale çağırmasına karşılık yazar, kırılgnlığın optik ve işitsel boyutunu, öznelerin aktif katılımı sayesinde ortaya koyuyor. Peki bunu nasıl yapıyor? İdealin sesini bastırmak pahasına, kırılgnlık hikâyelerini anlatan öznelerden, kendi bakışlarını ve seslerini kurdukları görsel bir imge ve yazılı metinler üretmelerini isteyerek yapıyor. Başvurulan bu deneysel yöntem bir yandan çalışmanın tutarlılığını güçlendirirken, diğer taraftan yazarın "herkes için daha etik bir bakış ve ses arayışı"nda (Hakverdi, 2021, s. 21), kırılgn özneleri konuşturmasıyla, kıymetli bir yol olarak yorumlanabilir.

Farklar neden kırılgnlık üretir?

Yazarın, "Ontolojik olarak tüm öznelerin birbirinden farklı olduğu bir dünyada, neden bazı farklar kırılgnlık üretir?" sorusu çalışmasının hareket noktası. Bir başka ifadeyle, her bireyin varoluşsal farkı gayet tabii iken, herkesin kendine has farklılıkları varken, niçin bu farkları gayritabii gibi algılayıp farklarımızla yaralanırız? Kişinin kırılgnlığının kaynağı olarak gördüğü farklar yalnızca dil, din, etnisite, cinsel yönelim gibi kültürel

olarak kabul edilmiş farklar da değil üstelik. Kırılmayı getiren farklar birçok örnekte bedene, arzulanana ya da sahip olunan nesne ve durumlara da ilişkin (Hakverdi, 2021, s. 20-21). İdeal olan ile kendisinin var olduğu konumu karşılaştıran kişi, ideal olanla arasındaki açıklığı “fark” olarak kabul etmekte ve ideale göre kendi durumunu, “aşırı fazla” ya da “aşırı eksik” görmekte ya da duyumsamaktadır. Bunun sonucu olarak da kırılmaktadır. Yazarın iddiasını bir kez daha vurgulayacak olursak, farklarla kırılmamızın nedeni esasında hiçbir zaman ulaşılamayacak olan ideale ulaşma çırpınışıdır.

Gamze Hakverdi ontolojik kırılmağımızı kendimizin ürettiğini söylüyor. Çünkü kırılma özne aynı zamanda egemen öznedir. İdeali üretirken egemenliği zuhur eden özne, aynı idealle kırılındır. Nitekim Hakverdi, kitapta yer alan kırılma anlatılarında farkların neden kırılmağın ürettiğini ve bu mekanizmanın nasıl işlediğini, kişilerin kendi kırılmağınlarını anlatırken aynı zamanda ideal olanı nasıl da belirleyip içselleştirdiklerini serimliyor. Kapitalist bir toplumsal sistem içinde ister kırılmağın ister egemen konumda görülsün, özneler beden ve statü konusunda ortaklaşıyor. Bedenimizi ve statümüzü ideal kabul ettiğimiz normlarla karşılaştırıp “aşırı fazla” ya da “aşırı eksik”, “çok yakın” ya da “çok uzak” buluyoruz. Beden ve statü konusunda hiçbir zaman ideal olana ulaşamıyoruz. Yazarın ortaya koyduğu üzere bunu hiçbir zaman da yapamayacağız. Çünkü ideal, ulaşılabilir bir yer değildir. O halde ontolojik bir hakikat olan kırılmağın kurtulamayacağız demektir. Kırılmağın alt etmek değil (ki yazar anlatılardaki kırılmağınla sebep görülen Öteki’yi alt etme fantezilerinin aynı zamanda kırılmazlık anlatısı ürettiğine dikkat çekiyor), ideal peşindeyken öz sevgiyi ketleyen (Hakverdi, 2021, s. 21) kırılmağınla baş edebilmek gerekiyor. Yazara göre bunun yolu *İdeal’e karşı Vulnus’u* tanımaktan geçiyor (Hakverdi, 2021, s. 140). Gamze Hakverdi, kırılmağın inkâr etmenin insanların birbirine bağımlı olduğu gerçeğini örttüğünü ifade ediyor. Ona göre, *İdeal’e karşı Vulnus’u* tanımak, öznenin kendi kırılmağın ile birlikte başkalarının kırılmağın da görmesini, insanların birbirine bağımlı olduğunu görmesini sağlayacaktır. Bağımlı olma gerçeğinin kabulü ise cömertlik, merhamet, şükran, adalet gibi erdemlerin geliştirilebilmesini mümkün kılacaktır.

Kırılmağın Fay Hatları: Beden ve Statü

Gamze Hakverdi kırılmağın mekânı olarak saptadığı “beden”i ve “statü”yü, “fay hattı” metaforuyla ifade ediyor. Çünkü kişi varoluşunu belirli bir zaman-mekâna yerleştirmeye çalışırken, bizzat kişinin bedeni ve statüsü her an kırılma olasılığı olan, ne zaman kırılacağı belli olmayan bir fay hattı gibi kurulur. Bu doğrultuda, beden ve statü, Kırılmağın Fay Hatları I-II olmak üzere kitabın iki ayrı bölümünde detaylandırılıyor.

Kırılmağın Fay Hatları I – Beden bölümü, öznenin ideale göre “aşırı eksik” ve “aşırı fazla” eksenindeki konumu üç başlık altında tartışmaya açılmış: Bedenin “Fazlaları”, Eksiltici Fazlalar ve Bedenin “Eksikleri”. Beden bölümündeki kırılmağın anlatılarında kilo, cilt pürüzleri, burun, boy, çirkinlik anlatıcılar tarafından bedenin fazlaları; bıyık, dolgun olmayan dudak bedenin eksikleri olarak işaretlenmiş. Eksiltici Fazlalar bölümünde işaretlenen farklar ise “güzellik” ve “sarı saç”. Bu bölümdeki anlatılar yer yer kültürel ideale yakın olmanın dahi kırılmağın ortadan kaldırmadığına dair okuru ikna eden ve yazarın tezini güçlendiren örneklerle örülmüş. Her ne kadar anlatıcılar bedenlerindeki somut bir unsurdan söz etseler de yazar için bunlar “bir anlamda ampirik bedenler değildir”, bunlar bedenlerin “gösteren”leridir (Hakverdi, 2021, s. 79). Nitekim bu gösterenlerden, örneğin kilo, kimi zaman kimisi için eksik, kimi zaman kimisi için ise fazla olan bir gösterilene dönüşebilir. Nihayetinde beden burada kendisinden ziyade kırılmağın göstergesi olarak

belirmektedir. Anlatıcılar sahip oldukları bedensel özelliklerini ifade ederken, “benim gibi olanlar” ve “benim gibi olmayanlar” ikili kategorisinden birine kendilerini yerleştirerek, bedenlerinin biricikliğini görmez, aksine bir ikiliğin içine sıkışırlar. Her anlatıda “benim gibi olmayanlar” bir ideale işaret etmektedir. Yazar bunu egemen öznelığın nüvesi olarak saptamış. Özneler bu kategorizasyonu yaparak aynı zamanda ideali de tanımış ya da kabul etmiş olurlar. İdealin sesine ya da bakışına kapılmayan bir özne, bir süre kendisini “normal” kabul edebilir. Ancak bir süre sonra idealin çağrısına yeniden kapılır, haliyle yeniden kırılır. Bu doğrultuda, Gamze Hakverdi’ye göre (2021, s. 79), egemenlik ve kırılma beden deneyiminde iç içe geçmektedir. Aynı şey statü için de geçerlidir. Kişi ideali tanıdığı sürece hem egemen bir öznedir hem de aynı egemenliğin varlığıyla son derece kırılındır.

Kitabın, Kırılmanın Fay Hatları II - Statü bölümü de üç alt başlıkta ele alınmış: Öznelerarası Hayali Çizgiler, Simetrikler / Asimetrikler, Cinsel Deneyim Sorunsalı. Öznelerarası Hayali Çizgiler’de varlıklı bir kadının sosyal çevresinde kabul görmek için daha zor bir hayatı olmuş gibi davranmasının, üst sosyo-ekonomik bir çevre içinde dindar bir erkek olmanın, yüksek eğitilmiş bir toplumsal grup içinde üniversiteden mezun olmamanın ve başkalarına göre geç mezun olmanın yarattığı kırılmaları ve kırılmazlık anlatılarını (Öteki’yi alt etmek) okuyoruz. Simetrikler / Asimetrikler bölümünde kentlilik ve taşralılık arasındaki gerilime odaklanan kırılma anlatıları ele alınmış. Cinselliğin bedene ilişkin bir kırılma anlatısı üreteceği düşünülse de yazara göre cinsellikle ilgili hikâyeler deneyimli olmak ya da olmamak ikileminde, kişinin kendisine toplumsal statü kazandıran ya da kaybettiren bir konu olarak görülmektedir. Cinsel Deneyim Sorunsalı, tam da bu nedenle Statü başlığı altında işlenmiş. Tıpkı bedende olduğu gibi statüde de işaretlenen farklar yazara göre “ampirik” farklar değil, fantezi düzeyindedir. Farklar, sınırı olmayan, sürekli olarak kişinin kendisini ideale göre konumlandırma eyleyinin ürünüdür.

Beden bölümünde ideale göre “eksik” ya da “fazla” kalan özneler, bu defa, statüleri konusundaki ideale göre kendilerini “çok uzak” ya da “çok yakın” olarak konumlandırırlar: Özne olması gerektiği yere ya çok erken gelmiştir ya da geç kalmıştır (Hakverdi, 2021, s. 101). Özne kültürel olarak belirlenen ideale göre kendisini başkalarından daha iyi bir konumda görürken, aynı zamanda kendisinden daha iyi konumda gördüğü Öteki’nin statü nesnesini de arzuluyordur. Bu şekliyle özne, statü savaşında da hem egemendir hem de kırılma.

Yazar, kapitalist düzen içinde meritokratik yönetim biçiminin insan davranışını belirlediğini, statüye ilişkin kırılmaların da bunun bir sonucu olarak ortaya çıktığını dile getirmektedir. Özne statüsünü ancak ve ancak kendi nitelikleriyle, yetenekleriyle edinebileceği, bununla birlikte arzulan ve ulaşamayacağı bir şeyin olmadığı anlayışını edinmiştir. Özne kültürel ideal referansına göre başarı ya da başarısızlık olarak kabul ettiği tüm durumları kendisine yükler. Başarı “kişisel üstünlük hissi” yaratırken başarısızlık durumunda kültürel idealin “sende iş yok” sesini duyar (Hakverdi, 2021, s. 113).

Kitabın Fay Hatları

Gamze Hakverdi araştırma süresince teorik bir üst ses olmaktan ve kategorilerle ya da ikili zıtlıklarla düşünme biçiminden olabildiğince kaçınmış. Örneğin, kırılmanın ve egemenliğin aynı bünyede barınmasıyla ilişkin çıkarımı, bu yaklaşımın bir yansıması. Bununla birlikte hem olguların birbirine dolanık olmasıyla ilişkili olarak metne yansıyan dil hem de psikanalizin sembolik dili modern zihinle düşünmeye

alışık okur ve akademik olmayan okur için yer yer güçlükler yaratabiliyor. Buna karşın oldukça tutarlı bir tartışma ortaya çıkmış. Kitap hem teorik tartışması hem de alan örnekleri açısından doygun bir içerik sunuyor. Alan araştırmasında ortaya çıkan anlatılar kitapta kendi tınısıyla yerini buluyor. Nitekim okur bu anlatılarla kolaylıkla diyaloga girebiliyor ve bu karşılaşma okurda “herkes benim gibiymiş” hissiyatını ya da düşüncesini yaratıyor. Bu da yazarı *Vulnus*’un yanı başında konumlandırıyor ve okuru, “*İdeal*’e karşı *Vulnus*’u tanıyın” çağrısına yaklaştırıyor.

Roma ve Ankara’da yaşayan bireylerin anlatılarıyla, iki farklı kültür arasında dahi kırılma anlatılarının benzerliği, kırılmanın ontolojik bir hakikat olduğuna ilişkin savı güçlendiriyor. Başka bir sosyo-ekonomik, kültürel bağlamda da benzer sonuçların çıkacağı öngörülebilir. Gamze Hakverdi, görüşme kaydı almak gibi alışıldık araştırma tekniklerini kullanmak yerine, kişilerden kırılma hikâyelerini yazmalarını ve kırılma hikâyeleriyle örtüştürdükleri görsel imgeler ve bu imgelere ilişkin anlatılarını yine yazılı olarak kurmalarını istemiş. Araştırmacının tecrübesine göre kırılma gibi hassas bir konuda dile getirilemeyecek ayrıntılar yazı dilinde ortaya çıkmış. Kişilerin kırılma hikâyelerine ilişkin sunduğu veya ürettiği görseller üzerine kurduğu anlatılar da kırılma hikâyelerini katmanlaştırmış. Fakat yazar anlatılar üzerinden analizini yaparken, görsel imgelerin analizini yapmaktan kaçınıyor. Bu teorik bir üst ses olmaktan ve öteki olarak Öteki sese dönüşmekten imtina etmesinin bir göstergesi. Nitekim bunun bir tercih olduğunu yazar da dile getiriyor. Ancak bu durumda imgeler Öteki’nden kurtulmuş sayılır mı, bundan emin değilim. Bana göre kitap bu yolla Öteki’nin bakışını yeniden üretme pratiğini okura havale etmiş, imgeleri onun okuma ve yorumlama teamüllerine teslim etmiş ve geri çekilmiş oluyor. Göz her zaman evvela imgenin peşindedir. Nitekim kitabı okurken de okur anlatıdan önce görsele yakalanıyor. Metin ve imge arasındaki bu sıralı gezinti okurda özdeşünümsel bir fay hattı yaratma kapasitesine sahip.

Kitapta fay hattı yaratan bir diğer unsur da yazarın giriş bölümünde paylaştığı kendi kırılma hikâyesi. Kitap boyunca karşımıza çıkan diğer anlatılar kişilerin kendi somut bedenleri ve kendi somut toplumsal statüleri ile doğrudan ilgiliyken yazarın kendi kırılma hikâyesi esasında tam olarak kendisine ait değil. Bu dolaylı kırılma paylaşımında yazar hasta bir aile üyesinin somut bedeniyle ilgili bir hikâye aktarıyor. Yani kendi hikâyesine ilişkin analizi de aile üyesinin bedeni üzerinden yürütmüş oluyor. Elbette, yazarın da vurguladığı gibi kırılma hikâyelerinin dile gelmesi zorlayıcıdır, tüm açıklığıyla anlatılamaz. Bu nedenle kendisinin dolaylı anlatısı hoş görülebilir. Fakat diğer taraftan şöyle bir soru ortaya çıkıyor: Bu kitapta, kırılma hikâyelerini anlatanlar, nasıl bir soruyla ve diyalog sahasıyla karşılaştılar da dolaylı değil, doğrudan kendi somut bedenleri ve statülerine ilişkin kırılmaları yazabildiler? Bu yöntemsel açıdan, akademik okurun kitabın sayfaları arasında cevabını aradığı bir soru olarak kalıyor.

Kitapta dikkat çeken bir diğer unsur; statü konusundaki kırılma hikâyelerinin bedene ilişkin gösterenler içermiyor olmasına karşılık, beden konusundaki kırılma hikâyelerinin statü anlatıları içermesi. Yazar beden ve statü arasındaki bu ilişkiyi yalnızca cinsellik konusunda saptamış. Daha önce de söz edildiği gibi, cinsellik bir deneyim meselesi olarak algılandığı için de Statü başlığı altında tartışılmış. Oysa bedenin gösterenleriyle kurulan tüm kırılma anlatıları statü hattında düğümleniyor. Bedenin gösterenleri ideale ulaşma çabasında kırılma unsurlarına dönüşürken kırılan yerin toplumsal statüler olduğu anlaşılıyor. Hikâyelerde de görüleceği üzere, özneler bir statü idealinde; sarı saçlarını işaretleyen kadın işe alınma / alınmama, güzelliğini işaretleyen kadın evlenme / evlenememe, kilosunu işaretleyen kadın sevgili edinme / edinememe, burnunu kusurlu gören kişi burnu dolayısıyla arkadaş edinme / edinememe gibi çelişkilerde kırılıyor. O halde denilebilir ki beden ve statü iki ayrı fay hattı değil, iç içedir. Hakverdi’nin ifade ettiği gibi

beden, “kırılmalığın mekânsal merkezi, yaşantılandığı haliyle topoğrafyası”dır (Hakverdi, 2021, s. 27). Bu durumda, yazarın kurduğu analogi sürdürüldüğünde denilebilir ki; beden, fay hattının merkez üssüdür. Ontolojik hakikatin mekânı da bedendir. Statü, ontolojik bir hakikat olan kırılmalığın tarihsel boyutlarına işaret eder. Bu tarihsellik bedende yansımasını bulur. Örneğin; günümüzde beden imajına yönelik olumsuz algılar, buna bağlı olarak da görünümlere yapılan yatırımların aşırılığı ve estetik cerrahinin olağan hale gelmesi bir tarihsel izleğin bedendeki izdüşümüdür. Bedene yapılan bu müdahaleler, Hakverdi’nin tartışmasındaki kavramlara başvurursak, sürekli bir idealin peşinde koşmanın somut göstergeleridir. Bu ontolojik bir hakikate müdahale etmek anlamına da gelir. Oysa hakikat değiştirilemez. İdeale yerleşmeye çalıştıkça sürekli kırılırız. Kırılmalılık hakikatiyle baş edebilmek üzere, insanların birbirine bağımlı olduğu bir dünyada, yazarın son cümleleriyle “ideallığın üretimine bakışı ve sesiyle katkı sunan tüm öznelere ... *İdeal’e* karşı *Vulnus’u* tanıyın” (Hakverdi, 2021, s. 140).